

De bokkesprongen van het denk-lichaam

In verstilte produkties als Het heengaan en Herinneringen van een valk, halfweg de jaren tachtig, liet Jan Ritsema zich kennen als een regisseur die de aanwezigheid van een acteur voor zich kon laten spreken. Nu stapt hij zelf op de bühne om te dansen. De Nederlandse critici maakten al brandhout van *Quatuor pour la fin du temps*, want in een dansvoorstelling moet gedanst worden, door een danser. Daarover kan geredetwist worden, want dat is niet de inzet van deze produktie. Maar ga vooral zelf kijken in het KunstenFESTIVALdesArts

p Jan Ritsema danst. Alleen. Over de liefde voor het oneindige. Ga er maar even naast staan, als kleine garnaal, naast een thema dat tot aan het wolkendek reikt. Daar is moed voor nodig. Ik hoor het hem nog zeggen, toen hij vorig jaar *Kopnaad* aan het regisseren was. Later kwam hij daar nog eens op terug, tijdens een briefwisseling met deze krant: "Daar is moed voor nodig, de moed om je uit te leveren aan de ander." De woorden zijn me lang bijgebleven, en tijdens zijn voorstelling van *Quatuor pour la fin du temps* hebben ze me de hele tijd als een zwerm boze horzels door de kop gezinderd.

Jan Ritsema danst, alleen, hij is geen danser. Wat bezielt deze man om zich uit te leveren aan de onderzoekende blikken van de toeschouwer? Op vrijwillige basis dan nog wel. Is het de overmoed van een aansteller? Is het de zelfopoffering van iemand die zich *en plein public* te kakken laat zetten? Het is me een raadsel, wat niet erg is, want het voedt de nieuwsgierigheid om geïntigreed naar Ritsema te blijven kijken. Behalve het aangekondigde thema, dat van de liefde voor het oneindige, heeft deze

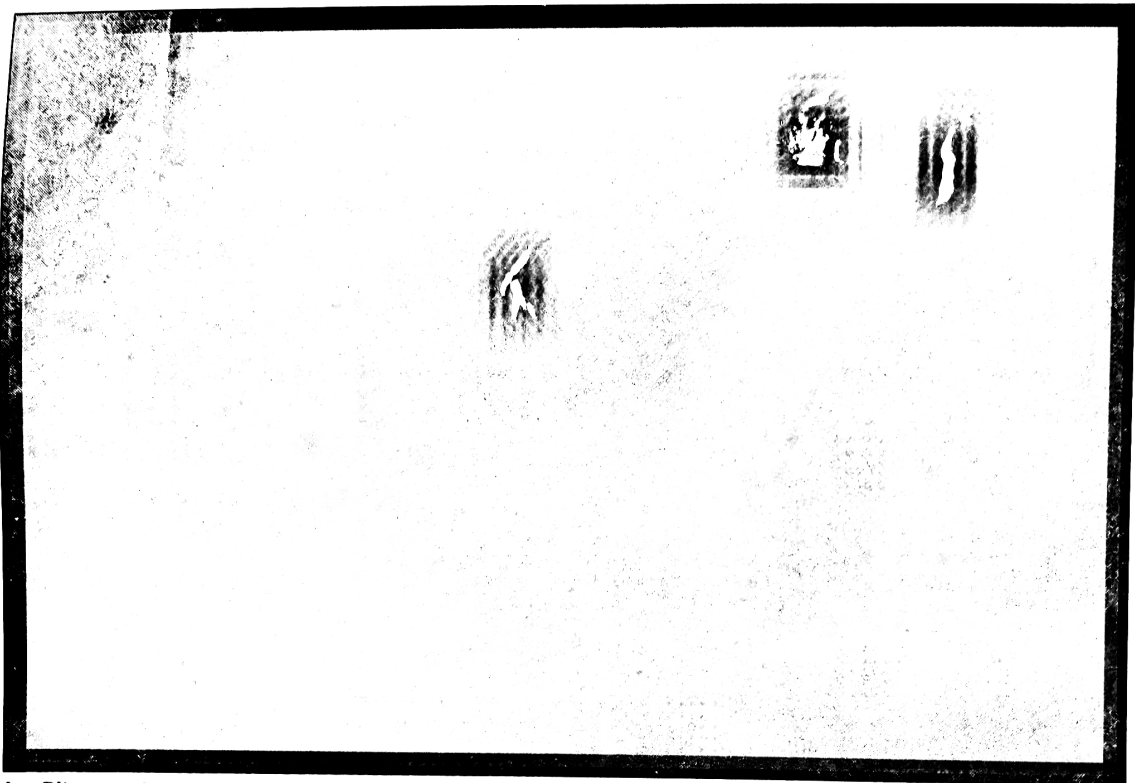
voorstelling bijzonder veel te maken met de attitude van een individu op het speelveld. Wat betekent het om daar gaan te staan? Wat is de inzet van een niet-danser om toch aan het dansen te gaan? Zo te oordelen naar zijn verbetering en frenetieke bewegingen, staat hier een man die vindt dat hij op dit moment *dé* handelingen moet doen.

Aanvankelijk zou Jan Ritsema dansen op de kompositie *Quatuor pour la fin du temps*, die Olivier Messiaen in 1940 schreef tijdens zijn gevangenis in Silezië. Inspiratiebron voor dit kwartet is een fragment uit de *Apocalyps*, waarin een engel afkondigt dat er vanaf dan niet langer tijd is, maar eeuwigheid. Omdat de weduwe van Messiaen te

Jan Ritsema
danst 'Quatuor
pour la fin du
temps'

kennen gaf dat de muziek uitsluitend gebruikt mag worden voor muzikale uitvoeringen, behelpt Ritsema zich nu met korte fragmenten van Alban Berg, J.S. Bach, Anton Webern, Gustav Mahler en Charles Ives. De puzzel van deze stukjes samen lijkt op de structuur van het *Quatuor*.

Het eerste deel, op een adagio van Berg, zegt al ontzettend veel over de positie die Ritsema inneemt op de

Jan Ritsema: de gedachte als voor voor de beweging.

(Foto Herman Sorgeloos)

bühne. Zoals hij zich aan ons toont, keurig met hemd en das, geeft hij niet de indruk het etiket 'danser' te willen claimen. Lange tijd danst hij met de ogen neergeslagen of apert van de toeschouwer afgewend, waarmee hij de suggestie wekt dat hij tot een andere dimensie behoort. Volledig opgegaan in de muziek, zo lijkt het een tijdlang, maar ook die omschrijving is niet geheel de juiste. Ritsema illustreert de muziek niet, integendeel, hij gaat er soms beftig tegenaan terwijl de muziek

uitgesproken zacht en kalm is.

Het individu dat zich aan ons ver- toont, laat zich doordringen van de muziek, laat er zijn gedachten door lei- den, van waaruit vervolgens zijn hande- lingen voortspruiten. Denk-lichaam Ritsema stapt, tolt rond of haakt gewoon af naargelang de muziek hem daartoe in de stemming brengt. Aan het eind van de voorstelling zal hij zich al na drie handklapjes van het publiek opzij zetten, om zelf te applaudisseren voor de muzikanten. De dans als ode

aan de muziek, aan haar komponist en aan de denkwereld die ze oproept.

Men kan *Quatuor pour la fin du temps* bezwaarlijk los zien van deze achtergrond, want hier is iets anders aan de hand dan dans die zijn eigen ver- haal vertelt door middel van bewegin- gen. Het heeft dan ook geen zin om deze produktie te taxeren op haar dans- technische mérites. Daarvoor beweegt Ritsema te gewaagd vanaf de water- kant, met de beide voeten steeds veilig op de grond, lichtjes gespreid en dus

voortdurend netjes in balans. Zelfs als hij tegen hoge snelheid rond zijn eigen lengte-as tolt, blijft dit een stapdans, op dat moment misschien een loopdans. Geen nood, want Ritsema is er niet op uit om te kokketteren. Bij momenten zweeft er een fijn lachje rond zijn mond, als wil hij zeggen: ach, laat me maar, ik doe dit alleen maar een beetje graag. Alsof hij hoort dat er in de zaal mensen zitten te grinniken met zijn drieste bokkesprongen, maar zich daar hoegenaamd niet aan stoort.

Hier en daar is goed zichtbaar waar Ritsema de mosterd vandaan heeft gehaald. Je ziet de zwijmbeweging van de Rosas-dansers, de distortie van het lichaam uit de dans van Meg Stuart, het gedetailleerde vingerwerk van het oosters teater. Het sterkst is *Quatuor pour la fin du temps* verwant met de improvisaties van Steve Paxton, omdat die ook zeer bedachtzaam dialogueert met de muziek en zich soms helemaal terugtrekt om de muziek maximaal tot haar recht te laten komen. Aan het eind van de voorstelling tolt Ritsema rond als een derwisj-danser, een adept van de orde van Mevlana, dansend met één handpalm omlaag – kontakt met de aarde – en een handpalm omhoog – ver- bondenheid met het spirituele. Dat laat- ste is de mooiste positionering die men *Quatuor* kan toeschrijven: het lichaam, met de twee voeten in het aardse leven geworteld, en de gedachte die nu en dan durft hunkeren naar iets van een hogere orde. In al zijn onvolkomenheid is deze dans daar een ontroerende uitdrukking van.

Geert Sels

Jan Ritsema danst *Quatuor pour la fin du temps*. Van 17 tot 22/5 (22 uur) in het Mais- on du Spectacle-La Bellone, Vlaanderen- straat 46, Brussel. Inlichtingen: 02/512.74.50.